

vergadering **C251 – CUL33**

zittingsjaar 2012-2013

Handelingen

Commissievergadering

Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media

van 20 juni 2013

INHOUD

Vraag om uitleg van de heer Jo De Ro tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over de beslissingen omtrent de fusie Vlaamse Opera en Koninklijk Ballet - 1880 (2012-2013)	
Interpellatie van de heer Jan Penris tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over de aanbevelingen / het advies van de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie met betrekking tot de samenstelling van de raad van bestuur en de algemene vergadering van de Vlaamse Opera - 122 (2012-2013)	3
Vraag om uitleg van de heer Marius Meremans tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over een museum voor moderne en hedendaagse kunst in Brussel - 1789 (2012-2013)	13
Vraag om uitleg van de heer Marius Meremans tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over de aanbevelingen bij de evaluatie van het Topstukkendecreet - 1815 (2012-2013)	14
Vraag om uitleg van de heer Philippe De Coene tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over het niet meer opleggen van de 1 euromaatregel en de prijsstijgingen als gevolg - 1864 (2012-2013)	16
Vraag om uitleg van de heer Chokri Mahassine tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over het bereiken van allochtonen door culturele initiatieven - 1933 (2012-2013)	22

■

Voorzitter: de heer Philippe De Coene

**Vraag om uitleg van de heer Jo De Ro tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over de beslissingen omtrent de fusie Vlaamse Opera en Koninklijk Ballet
- 1880 (2012-2013)**

**Interpellatie van de heer Jan Penris tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over de aanbevelingen / het advies van de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie met betrekking tot de samenstelling van de raad van bestuur en de algemene vergadering van de Vlaamse Opera
- 122 (2012-2013)**

De voorzitter: De heer De Ro heeft het woord.

De heer Jo De Ro: Minister, dit dossier gaat natuurlijk vooruit. Daardoor zijn sommige vragen of onderdelen van vragen misschien wel al wat achterhaald, maar ik zal ze u toch stellen zoals ik ze heb ingediend.

In de commissie Cultuur werd op 28 februari 2013 van gedachten gewisseld over het tweede transitierapport over de synergie van de Vlaamse Opera en het Koninklijk Ballet. Minister, u stelde toen in uw inleiding dat de Vlaamse Regering op basis van de standpunten van de raden van bestuur van beide instellingen over het rapport, en rekening houdend met de inbreng van het Vlaams Parlement, voor eind april een beslissing zou nemen.

Het transitierapport omvatte voorstellen met betrekking tot organisatiestructuur, juridische omkadering, loonharmonisatie en infrastructuur, en een aanzet tot een duurzaam financieringsmodel voor een eengemaakte Opera en Ballet. Na de bespreking van dit transitierapport in de commissie werden met stukken en brokken een aantal zaken meegedeeld.

Minister, zo stelde u tijdens de bespreking van de begrotingsaanpassing 2013 dat de raden van bestuur van beide instellingen instemden met de vooropgestelde fusie. Die zal worden gerealiseerd tegen 1 januari 2014. In dat kader zou vanaf dit jaar een bijkomend bedrag van 791.000 euro ter beschikking worden gesteld, boven op de reguliere dotaties. Dat bedrag zou vooral de historische schulden van beide instellingen delgen. Eenmalige fusiekosten en de structurele kosten die gepaard gaan met de fusie, blijken hierin niet te zijn opgenomen.

Tijdens de bespreking is ook duidelijk geworden dat in de operahuizen van zowel Antwerpen als Gent vertoningen zullen worden opgevoerd alsook dat een van de volgende weken voor de personeelsproblematiek een oplossingstraject zal worden voorgelegd aan de Vlaamse Regering. Ondertussen hebben we ook gelezen dat de naam van de algemeen directeur is bekendgemaakt. Mevrouw Lena De Meerleer zal vanaf 1 september 2013 haar functie van algemeen directeur opnemen.

Er werden inderdaad al heel wat beslissingen en stappen gezet voor de eenmaking van beide organisaties. Toch vraag ik met betrekking tot een aantal zaken enige transparantie.

Welke standpunten hebben de raden van bestuur van beide instellingen precies ingenomen met betrekking tot de organisatiestructuur, het al dan niet gaan naar één rechtspersoon, de loonharmonisatie met eventuele introductie van overgangsmaatregelen en het gebruik en de financiering van de operagebouwen Gent en Antwerpen? Werd dit dossier ondertussen al op de ministerraad besproken? Minister, welke beslissingen hebt u al genomen met betrekking tot de toekomstige organisatiestructuur, de rechtspersoonlijkheid, en met betrekking tot de algemene principes inzake loonharmonisatie? Daar de algemeen directeur haar functie pas opneemt op 1 september 2013, wil ik vragen op welke manier de transitie verder wordt begeleid. Blijft de transitimanager tot die datum, of misschien nog beter tot enkele weken nadien, aangesteld?

Hoe worden de bijkomende structurele middelen, momenteel ingeschreven als provisie, verdeeld over Ballet en Opera? De eenmalige en structurele kosten van de eenmaking zijn

niet opgenomen in de vooropgestelde provisie. Wat is de raming van die kosten? Minister, hoe moeten beide instellingen, of de eengemaakte instelling, die kosten dekken? Wat wordt van beide instellingen verwacht wat betreft de eigen inkomsten? Werden er desbetreffend al afspraken gemaakt?

Bij de begrotingsbesprekingen heb ik met betrekking tot het gebouw in Gent een vraag gesteld over de financiering of eventueel de subsidiëring van de restauratie. U hebt mij toen gezegd dat u de situatie wilde onderzoeken. Misschien kunt u van de gelegenheid gebruikmaken om te informeren of de stad Gent of de vzw die de erfpacht heeft van het gebouw, alsnog op basis van het decreet Erfgoed hiervoor in aanmerking zou kunnen komen.

Is er sinds de laatste keer dat we hier over de Opera en het Ballet hebben gesproken, nog overleg geweest met de twee betrokken steden, Gent en Antwerpen? Te meer daar we vandaag in de krant hebben kunnen lezen dat minstens een van de partners – en ik wil mij daar verder niet mee bemoeien – bij haar opdracht om een financieel meerjarenplan uit te schrijven, ook in de richting van Cultuur kijkt om te besparen. Er wordt in elk geval niet uitgesloten dat ook Opera en Ballet hun steentje, lees hun besparingen, zullen moeten bijdragen. Hoe verhoudt dit zich tot het voorliggende dossier? Echt gerust ben ik op dat vlak niet, want het lijkt mij nogal sterk dat de drie partners die hier moeten samenwerken, op dit moment apart aan het werken zijn aan de financiering en de structuren. Daarover heb ik zorgen, aangezien het niet lang meer duurt vooraleer de nieuwe algemeen directeur begint en dat de eenmaking gerealiseerd moet zijn.

De voorzitter: De heer Penris heeft het woord.

De heer Jan Penris: Mijnheer De Ro, ik ken u nog niet persoonlijk. Ik vind in u een waardige medestander. U verdedigt het dossier Opera en Ballet op een heel correcte manier. Ik wil u daar als nieuwkomer voor feliciteren.

Voorzitter, mijn insteek is van een andere orde. Wij hebben het woord ‘opera’ gemeen in onze vraagstelling. Ik wil u danken voor het feit dat u mijn interpellatie zeer welwillend en zeer snel op de agenda hebt geplaatst. Minister, ik denk dat dat ook nodig is, gelet op de waarde van de uitspraken die de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie in dezen heeft gedaan.

Minister, op 2 juli 2012 confronteerde ik u via een vraag om uitleg met de volgens onze fractie in het licht van de cultuurpactwetgeving niet rechtsgeldige samenstelling van de raad van bestuur van de Vlaamse Opera. U zult zich dat mogelijk nog herinneren. U antwoordde toen: “Ik zie geen problemen. Alles is rechtsgeldig gebeurd. De Cultuurpactwetgeving is helemaal gerespecteerd. De samenstelling van de raad van bestuur is op een correcte manier gebeurd.” U voegde eraan toe: “De verhoudingen zoals die blijken uit de samenstelling van het Vlaams Parlement, moeten correct zijn weerspiegeld in het bestuursorgaan waarover het gaat. Voorts onderscheiden wij vijf ideologische stekkingen: de Vlaamsnationale stroming, het socialisme, de christendemocratie, het liberalisme en de ecologisch-filosofische stroming.” – whatever that may be – “Dat zijn de vijf belangrijkste stromingen die wij in Vlaanderen erkennen en die billijk in de bestuursorganen vertegenwoordigd moeten zijn.”

Minister, ik was toen een beetje verontwaardigd. Ik was niet helemaal tevreden met het antwoord dat u toen gaf. Ik had aangekondigd dat ik verdere stappen zou ondernemen of laten ondernemen. We hebben natuurlijk – wat had u verwacht? – de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie geadieerd, en die heeft in haar advies van 29 april 2013 vastgesteld dat het besluit van de Vlaamse Regering van 11 mei 2012, houdende de samenstelling van de beheersorganen van de Vlaamse Opera, strijdig is met de artikelen 8 en 9 van het Cultuurpactdecreet. De Vaste Nationale Cultuurpactcommissie beveelt aan dat de Vlaamse Regering haar besluit van 11 mei 2012 aanpast, derwijze dat de vertegenwoordiging van en de verhoudingen tussen de diverse ideologisch-filosofische stekkingen in de raad van bestuur en in de algemene vergadering een correcte afspiegeling vormen van hun reële

aanwezigheid in de Vlaamse samenleving en in het Vlaams Parlement. Tegelijkertijd moet de Vlaamse Regering duidelijk opteren voor een van de drie wettelijke beheersformules, zoals die zijn bepaald in artikel 9 van de Cultuurpactwet en van het Cultuurpactdecreet.

Minister, hebt u ingevolge het advies van de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie reeds beleidsstappen ondernomen om het regeringsbesluit van 11 mei 2012 met betrekking tot de beheersorganen van de Vlaamse Opera te wijzigen, ja of neen? Voorzitter, voor de goede orde, ik heb het beschikkend gedeelte van het advies van de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie in dezen meegegeven. Ik moet daar geen voorlezing van geven, tenzij u daarop aandringt. Ik zal dat aan het commissiesecretariaat overmaken. Het laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

De voorzitter: De heer Caron heeft het woord.

De heer Bart Caron: De heer Penris staat niet vaak aan mijn kant, of ik niet aan zijn kant vooral. Minister, in dit dossier moet ik helaas vaststellen dat er geen beterschap is. Mijnheer Penris, te uwer informatie: de Vlaamse Regering heeft vorige week vrijdag de samenstelling van de raden van bestuur aangepast op basis van de klacht 1216 bij de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie. U weet dat wellicht wel, maar u verzwijgt dat hier handig om de vraag te kunnen stellen.

Het is heel goed dat u de vraag stelt, want ik kan alleen maar vaststellen dat de Vlaamse Regering met twee van de drie klachtindieners geen rekening houdt bij de nieuwe beslissing die ze vorige week vrijdag heeft genomen. Ze motiveert wel die beslissing op basis van die klachten, behalve een correctie voor mijn collega's, die ik niet misgun dat ook de Open Vld een meer rechtmatige plaats krijgt in de structuren van zowel de Vlaamse Opera, het Koninklijk Ballet van Vlaanderen als deSingel. Ik stel tot mijn verwondering vast dat de Vlaamse Regering het niet nodig acht om de aanbevelingen van de Cultuurpactcommissie te volgen, waarvan de heer Penris twee artikelen heeft voorgelezen. Het derde artikel gaat over de termijn van honderd dagen waarbinnen aan dit besluit van de Cultuurpactcommissie gevolg moet worden gegeven. Ik heb de tekst ook bij mij.

Minister, ik zal het daarbij niet laten. Ik wil het bij dezen ook hardop gezegd hebben. Ik ben geen grote 'believer' van exuberante toepassingen van het Cultuurpact, maar u moet duidelijk zijn. Ofwel opteert u voor de formule van de politieke afvaardiging, en dan moet u de regels respecteren die het Cultuurpact ter zake voorschrijft. Dat is niet de piste die ik wens. Ofwel kiest u voor experts, en dan moet u de politieke regels niet toepassen. Maar zogezegd kiezen voor experts, terwijl u eigenlijk toch een politieke samenstelling doet, is de mensen met een kluitje in het riet sturen. Dat is eigenlijk boerenbedrog plegen. Dat is gewoon niet eerlijk. Ik betreur dat. Ik zal het niet zo laten. Ik hoop dat er toch een kentering komt.

Minister, ik weet niet of u dit beseft. U speelt een voorbeeldrol, ook voor lokale situaties die in honderdtallen voorkomen. Er zijn honderden lokale bestuursorganen van gemeentelijke instellingen die ook aan diezelfde regels onderworpen zijn, identieke regels als die van de Vlaamse overheid. Als Vlaanderen al de eigen regelgeving – we hebben ook een Cultuurpactdecreet en niet alleen een wet – niet volgt, waarom zouden de gemeenten die regels dan nog moeten volgen? Ik denk dat we hier een delicaat precedent hebben. Ik maak me daar niet dik over, maar ik kan alleen maar beleefd vragen om daar alsnog rekening mee te houden. Ik hoop dat uit uw antwoord een blijk van vooruitgang kan worden genoteerd, zo niet gaan we de gepaste stappen zetten – ofwel opnieuw bij de vaste Nationale Cultuurpactcommissie ofwel bij de Raad van State – om ons gelijk af te dwingen.

De voorzitter: Mevrouw Idrissi heeft het woord.

Mevrouw Yamila Idrissi: Voorzitter, ik wil me graag aansluiten bij de vragen van collega De Ro en ik wil graag mijn bezorgdheid uitdrukken over de berichtgeving die we vandaag in de kranten lezen over de mogelijke subsidieverminderingen, zowel bij de Vlaamse Opera als bij het Ballet van Vlaanderen, door de stad Antwerpen.

De Vlaamse Regering levert heel wat inspanningen om tot een gezonde organisatie van het ballet en de opera te komen. We stelden een transitie-manager aan en gaven een extra financiële injectie. Ik krijg een beetje de indruk dat het een soort vestzak-broekzakoperatie begint te worden. Juist omwille van de penibele financiële situatie van de beide huizen zijn we tot de transitieopdracht gekomen. En nu gaat de stad Antwerpen tot 10 procent minder middelen spenderen aan de beide instellingen. Is dat wel gerechtvaardigd? Hoe kunnen wij ons beleid op langere termijn dan volhouden?

Minister, hebt u contact gehad met de Antwerpse schepen van Cultuur Heylen rond dit dossier? Hoe zal de werking verlopen met 10 procent minder inkomsten? We weten maandag pas wat er beslist wordt in Antwerpen. Wat zullen de implicaties zijn op de organisaties, en op de transmissieopdracht?

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

De heer Marius Meremans: Het is niet aan deze commissie om te bepalen waar of hoe een gemeente of stad beleid moet voeren. We kunnen het natuurlijk hebben over de cultuursubsidies in Kortrijk, over de jeugdsubsidies in Vilvoorde of over de subsidiepolitiek in Brussel. *(Opmerkingen van mevrouw Yamila Idrissi)*

Dat lijkt me ook zeer interessant!

Mevrouw Idrissi, u leest iets in de krant en u neemt dat aan als waarheid. Dan maakt u zich daar zorgen over. *(Opmerkingen van mevrouw Yamila Idrissi)*

Ik ben toch ook niet bezig met het beleid van de stad Brussel wat haar gebouwen betreft? Dat is nog iets helemaal anders.

Ik beperk me tot de essentie, namelijk de vraag van de heer De Ro over de subsidie aan de Vlaamse Opera en het Koninklijk Ballet. Wij staan achter die fusie. Minister, we zijn blij met uw inspanningen voor de twee instellingen. Dat was nodig. Nu kunnen ze op een deftige manier functioneren. Zonder u was er deze zomer geen ballet te zien.

Een aantal zaken zijn niet duidelijk, zoals de betrokkenheid van de steden. We hebben dat al aangehaald bij de bespreking met de transitie-manager. De statuten moeten op elkaar worden afgestemd. De financiering moet worden uitgeklaard.

Ik had begrepen dat de nieuwe directeur, Lena De Meerleer, mee in het bad genomen zou worden en mee trekker zou worden om tot een uniform geheel te komen. Als ik het fout heb, moet u mij corrigeren. Ik sluit me aan bij de vraag van de heer De Ro.

De voorzitter: Mevrouw Idrissi heeft het woord.

Mevrouw Yamila Idrissi: Het gaat wel over Vlaamse instellingen. Dit gaat om een oefening van de Vlaamse Regering. Ze wil de fusie doen lukken. Mijn vraag is pertinent. Mijn bezorgdheid is terecht.

De voorzitter: Minister Schauvliege heeft het woord.

Minister Joke Schauvliege: Voorzitter, collega's, we hebben hier een interessante bespreking gehad over het eindrapport van de transitie-manager. Dat is aan de raden van bestuur voorgelegd. Het is door de Vlaamse Regering meegedeeld en overgemaakt. De twee raden van bestuur zijn identiek, ze hebben enkel een andere voorzitter. Ze hebben hun gezamenlijk antwoord schriftelijk overgemaakt op 23 april.

Ze delen mee dat ze akkoord gaan met de fusie. Het was de eerste keer dat ze dat zo uitdrukkelijk meedeelden. Ze zijn het ook eens met de timing van 1 januari 2014. Er moet één rechtspersoon komen. Ze volgen de optie om één vzw te behouden en de andere te laten inkantelen. Dat zijn juridische keuzes. Omdat dit proces het minst complex is wanneer de grootste van beide rechtspersonen behouden blijft, zal de vzw Koninklijk Ballet van

Vlaanderen worden overgeheveld naar de rechtspersoon van de Vlaamse Opera. Daar zit geen symboliek achter. Dat is een puur juridische constructie.

De raden van bestuur nemen als uitgangspunt dat ze zo budgetneutraal willen werken, dat niemand minder zal verdienen door de fusie en dat voor gelijk werk een gelijke verloning staat. Daarbij wordt nog opgemerkt dat bij de bespreking rekening zal moeten worden gehouden met alle facetten van de arbeidsvoorwaarden.

De raden van bestuur pleiten voor een heldere overeenkomst tussen de Vlaamse Gemeenschap en de steden over het gebruik, herstellen en financiering van de gebouwen. Zij pleiten ervoor om zowel de gebouwen in Gent als in Antwerpen te blijven bespelen.

Het eindrapport van de transitimanager werd een eerste keer besproken op de ministerraad op 22 februari en een tweede keer op 31 mei, rekening houdend met het antwoord van de raden van bestuur. Op 3 juni bracht ik iedereen op de hoogte, ook de raden van bestuur. Het is nu aan de raden van bestuur en de directie om de voorstellen van het transitierapport verder uit te werken.

Ik som kort nog eens de elementen op die wij aan de raden van bestuur hebben meegegeven.

Wat het juridisch kader betreft, zou de transitimanager het organisatorische en het juridische aspect ook verder uittekenen en verder voorbereiden. Collega Meremans, dit gaat ook over de voorbereiding van de nieuwe statuten, met de toetreding van de beide steden Antwerpen en Gent, want tot nu toe was dat in feite officieel niet geregeld. Ook de voorbereiding van het ontwerp van de nieuwe beheersovereenkomst is noodzakelijk en het agentschap zal daar mee aan voorbereiden.

Wat de eenmaking vanaf januari 2014 betreft, zullen het personeel, het patrimonium en de middelen van het Koninklijk Ballet worden overgenomen door de Vlaamse Opera. De eengemaakte organisatie moet ook een nieuwe naam krijgen en neemt de doelstelling op om zowel voor opera als ballet artistieke autonomie te garanderen binnen de organisatie.

Voor het personeel volgen wij het uitgangspunt van de raden van bestuur dat niemand na de fusie minder zal verdienen. Ik denk dat dat logisch is, we hebben dat trouwens ook al een paar keer hier in het parlement gezegd. Ik dacht dat het ook de bekommernis was van deze commissie om ervoor te zorgen dat het personeel er niet de dupe van wordt. Vanaf 1 september zal er een nieuwe algemeen directeur zijn. Die is ondertussen al aangenomen en is u bekend. De naam is hier ook al meegedeeld. Ik denk dat het een goede keuze is.

Het zal zo zijn dat men, onder toezicht van de raad van bestuur en in overleg met de werknemersorganisaties, los van de bestaande arbeidsreglementen moet kunnen komen tot een nieuwe, duurzame personeelspolitiek die ook afgestemd is op de werking van de nieuwe structuur.

Het spreekt voor zich dat men daar tijd voor moet nemen. Dat gaat niet vandaag op morgen, dat zal niet gaan vanaf 1 januari 2014. Het zal stapsgewijs moeten gebeuren en in overleg, met een haalbaar tijdspad dat goed moet worden gepland en opgevolgd. Op die manier is het natuurlijk ook de bedoeling dat na die eenmaking een efficiëntieverhoging wordt teweggebracht.

De raden van bestuur maar ook de Vlaamse Regering wensen heel uitdrukkelijk dat beide gebouwen, zowel in Gent als in Antwerpen, bespeeld blijven worden op een gelijkaardige en gelijkwaardige manier. In het najaar zullen wij de steden officieel uitnodigen om daarover overleg te hebben en te komen tot een gezamenlijk en toekomstgericht masterplan, ook op het vlak van infrastructuur. Op die manier worden ook de bezorgdheden die hier door collega's zijn geuit, beantwoord, over wat te doen als de steden in ademnood zitten. Het gaat dan niet alleen over Antwerpen. Ik heb uiteraard vaak gesprekken met de schepen van Antwerpen, maar dat geldt evenzeer voor de schepen van Gent, en ik weet dat beiden onder druk staan. Ook in Gent staan de budgetten Cultuur onder druk. Dat geldt trouwens voor alle steden en

gemeenten, iedereen heeft het lastig. Wij kunnen dat op dat moment formeel bespreken. Nogmaals, daarover zijn al gesprekken gevoerd, maar wanneer de algemeen directeur in functie is, kan dat worden geformaliseerd.

Andere collega's uit de Vlaamse Regering zullen ook worden betrokken, dat is ook zo gepland. Het gaat bijvoorbeeld over Onroerend Erfgoed. Dat is ook logisch, want de gebouwen zijn vaak beschermd. Ook daar moet een haalbaar tijdspad worden opgesteld. Beide operagebouwen moeten ook volwaardig deel blijven uitmaken van de werking van die eengemaakte organisatie en zullen ook allebei een volwaardige programmatie aanbieden. Dat heeft de regering ook beslist.

Wat het financiële aspect betreft: het Ballet is ondertussen opgenomen in de consolidatiekring van de Vlaamse Gemeenschap. Op die manier hebben we ook de historische schuld ten laste kunnen nemen en vertrekken zij ook met een propere lei. Inzake de budgettaire deficits voor het begrotingsjaar 2013 heeft de Vlaamse Regering beslist om bijkomende inspanningen te leveren voor zowel het Koninklijk Ballet als voor de Vlaamse Opera. De begrotingscontrole zal eind juni hopelijk door het Vlaams Parlement worden goedgekeurd en dan zijn ook die bedragen beschikbaar. Uiteraard is ook het aan beide instellingen om ondertussen inspanningen te leveren om de kosten te beheersen en de eigen inkomsten te verhogen.

De extra provisies die we voor 2013 hebben uitgetrokken om de situatie recht te trekken, bedragen 791.000 euro voor het Koninklijk Ballet van Vlaanderen en 300.000 euro voor de Vlaamse Opera. Dat geld is uitgetrokken om op die manier de situatie recht te trekken. Voor het indienen van de gemeenschappelijke begroting in 2014 mogen zij rekening houden met het bedrag van 791.000, waarin bijkomend recurrent zal worden voorzien. Dat is dus meer dan de 550.000 euro die in het transitierapport was gevraagd. We doen dus een belangrijke inspanning om op die manier ook de fusie succesvol af te ronden en zuurstof te geven.

Wat betreft de overgang van de transitie-manager naar de nieuwe manager, zorgen wij ervoor dat er geen lacune of leemte ontstaat. Dominique Savelkoul blijft in dienst tot en met 31 augustus en mevrouw De Meerleer kan haar dan opvolgen.

Er was nog een vraag over de raming van de eenmalige en structurele kosten van de eenmaking. Binnen de extra middelen van 791.000 euro waarin wij hebben voorzien en die aan de dotatie worden toegevoegd, moeten de eenmalige kosten van de eenmaking worden opgevangen. Het zal natuurlijk een belangrijke opdracht zijn van de algemeen directeur om daarover te waken en er ook voor te zorgen dat er een duurzaam traject is wat de meerjarenbegroting betreft.

De beheersovereenkomst van beide organisaties bepaalt dat zij 12,5 procent eigen inkomsten moeten halen. We wensen deze doelstelling in de eerste instantie te behouden, maar zien dit echt als een minimum, dat stapsgewijs moet worden verhoogd. In het rapport van de transitie-manager werden ook voorstellen opgenomen om na te gaan hoe dat geleidelijk kan stijgen, maar ook dat zal het een opdracht zijn voor de nieuwe algemeen directeur.

Mijnheer Penris, u weet dat Vaste Nationale Cultuurpactcommissie met betrekking tot de samenstelling van de algemene vergadering en de raad van bestuur van de Vlaamse Opera vier klachten heeft ontvangen. Dat zijn klachten van respectievelijk Open Vld, het Vlaams Belang, Groen en de heer Bart Maréchal, een voormalig lid van de algemene vergadering en de raad van bestuur van de Vlaamse Opera vzw, die zetelde voor het Vlaams Belang. U zult begrijpen dat ik niet ten gronde op de klachten zal ingaan – dat is ook niet gebruikelijk –, aangezien de Vlaamse Opera op 4 juni 2013 door meester Bart Siffert, ten verzoeken van de heer Bart Maréchal, gedagvaard is voor de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen en de Vlaamse Gemeenschap, vertegenwoordigd door de Vlaamse Regering, zal optreden als tussenkomende partij.

Wel kan ik u melden dat de Vlaamse Regering op 14 juni 2013 beslist heeft, in uitvoering van het aan de Cultuurpactcommissie voorgelegde verzoeningsvoorstel, mevrouw Freya Poppe

voor te dragen als lid van de algemene vergadering en de raad van bestuur van de Vlaamse Opera vzw, ter vervanging van mevrouw Katia Segers.

Ook kan ik u meedelen dat de Cultuurpactcommissie, met negen stemmen voor en acht stemmen tegen bij drie onthoudingen in de zaak van het Vlaams Belang en met tien stemmen voor bij elf onthoudingen in de zaak van de heer Maréchal, besluit dat de klachten ontvankelijk en gegrond zijn. Ook besluit de Cultuurpactcommissie dat het besluit van de Vlaamse Regering van 11 mei 2012 in strijd is met de artikelen 8 en 9 van de Cultuurpactwet en van het Cultuurpactdecreet. En de Cultuurpactcommissie beveelt aan dat de Vlaamse Regering het besluit van 11 mei 2012 aanpast. Ook beveelt de Cultuurpactcommissie aan dat de Vlaamse Regering duidelijk kiest voor een van de drie in artikel 9 van de Cultuurpactwet en van het Cultuurpactdecreet bepaalde vormen van vertegenwoordiging. Nochtans heeft de Vlaamse Regering ter zake geen keuze, want artikel 2, paragraaf 2 van het decreet van 2 maart 2007 houdende opheffing van het decreet van 5 april 1995 tot oprichting van de Vlaamse Opera en tot regeling van de rechtsopvolging bepaalt dat “de machtiging aan de Vlaamse Regering om de Vlaamse Opera op te richten, geldt onder de voorwaarde dat deze vereniging zonder winstoogmerk wordt samengesteld overeenkomstig de vertegenwoordigingsvorm bedoeld in artikel 9, c, van het decreet van 28 januari 1974 betreffende het cultuurpact.” En de Vlaamse Regering heeft de bepaling herhaaldelijk aan de inspecteur-generaal van de Cultuurpactcommissie meegedeeld, zoals blijkt uit het verslag van de inspecteur-generaal van 29 november 2012 en uit het advies van de Cultuurpactcommissie van 29 april 2013. Ook beveelt de Cultuurpactcommissie aan om binnen een termijn van honderd dagen door de Vlaamse Regering in kennis gesteld te worden van het gevolg dat aan de besluiten gegeven wordt.

Ik herhaal nog eens dat ik voor het overige absoluut niet in detail zal gaan over de grond van de zaak omdat wij gedagvaard zijn en dit de rechtsgang alleen maar zou kunnen belemmeren.

De voorzitter: De heer De Ro heeft het woord.

De heer Jo De Ro: Minister, ik vermoed dat het om 491.000 euro voor het Koninklijk Ballet en 300.000 euro voor de Vlaamse Opera gaat en er dus geen extra subsidie wordt gegeven?

Minister Joke Schauvliege: Dat is inderdaad zo.

De heer Jo De Ro: Minister, u hebt gezegd dat de Vlaamse Regering aan de raad van bestuur, aan de organisatie en wellicht ook aan de transitie-manager heeft gevraagd om intussen de kosten te beheersen. Ik heb dat toch duidelijk gehoord in uw antwoord. Uiteraard heeft de Vlaamse Regering ook oren en ogen op het terrein via de regeringscommissarissen. Is het zo dat de kosten van het lopende jaar beheerst worden en er in de transitie geen nieuwe extra putten worden gecreëerd?

Misschien is het goed om de brief van de beide voorzitters van de raden van bestuur aan het commissiesecretariaat over te maken zodat iedereen de informatie heeft.

Een zeer interessant deel van uw antwoord ging over de inkanteling. Uit de hoorzitting bleek duidelijk de bezorgdheid van het personeel en van iedereen die ermee te maken heeft over toekomst van de eengemaakte Opera en Ballet. U zei heel duidelijk dat de Vlaamse Regering aan de raad van bestuur en de transitie-manager en wellicht ook aan de nieuwe directeur de opdracht heeft gegeven om dit budgetneutraal te doen. Tegelijk zijn er een aantal voorwaarden – die ik en mijn collega’s zeker begrijpen – die moeten worden gerespecteerd: gelijk werk voor gelijk loon, de inkanteling mag niet leiden tot achteruitgang. Ik vraag me af of er goed berekend is of het hogere bedrag dat we gaan toekennen – 791.000 euro – toereikend zal zijn. Dat bedrag is geen extra budget. Uit de hoorzitting en het transitierapport blijkt dat er een structureel deficit is van 500.000 euro. We moeten dat bedrag er dus eigenlijk van aftrekken. Ik vind het trouwens goed dat de Vlaamse Regering beslist heeft om er rekening mee te houden, maar tijdens de begrotingsbesprekingen zei u dat met de 791.000 euro vooral de historische schulden moeten worden gedelgd en er moet worden gezorgd dat

er geen nieuwe schulden bijkomen. Als ook de inkanteling budgetneutraal moet gebeuren en als er op twee plaatsen een volwaardig aanbod moet zijn, dan vraag ik u of er met die 791.000 euro garanties zijn dat dit geen transitie en een nieuwe start zal zijn die onmiddellijk zwaar gehypothekeerd wordt.

U hebt gezegd dat de Vlaamse Regering op 31 mei het dossier heeft besproken en dat er een schrijven of een signaal naar de raad van bestuur is gegaan om de beslissingen mee te delen, met de vraag om die om te zetten. Is er een deadline bepaald? Moeten ze dat doen voor de directeur begint? Moet het afgewerkt zijn voor de overgang op 1 januari 2014?

Mijnheer Meremans, ik wil u geruststellen, als schepen van Financiën heb ik me absoluut niet willen moeien met de financiële toestand van onze collega's in Antwerpen of Gent, maar wat daar gebeurt, kunnen we hier niet van loskoppelen. Ze hebben absoluut autonomie, ik heb geen enkele intentie om daar een oordeel over te vellen. Maar als daar iets gebeurt – daar moeten we niet flauw over doen –, zal dat ook gevolgen hebben voor dit verhaal. Als niet alleen Antwerpen, maar ook Gent zou beknibbelen op zijn subsidie, zal die 791.000 euro wel een bedrag worden dat in het begin hoog leek, maar als we daar alles moeten mee doen – transitie, historische schulden, structureel deficit, budgetneutraliteit van de personeelsformatie, de inkanteling en het gat opvangen dat er in een of meerdere steden zal bijkomen – dan hou ik mijn hart vast. Zal dit nieuwe kind of deze gecreëerde eengemaakte tweeling wel kunnen opstijgen?

Minister, ik ondersteun u volledig. Wil men op de lange termijn levensvatbaarheid krijgen, dan zal men moeten werken aan de eigen inkomsten van 12,5 procent. Ik hoop dan dat het stapsgewijs of gelijkmatig zal stijgen. Maar dan zal men wel, gelet op wat ik daarnet zei over de bezwaring van de 791.000 euro, hard en snel moeten werken om de eigen inkomsten op te trekken.

De voorzitter: De heer Penris heeft het woord.

De heer Jan Penris: Minister, ik weet dat de Cultuurpactcommissie alleen maar aanbevelingen doet, maar het zijn wel aanbevelingen met een heel groot moreel gezag, gelet op de materie waarover het hier gaat. Wat zegt de Cultuurpactcommissie in het dossier van de opera? Artikel 1 zegt dat de Vlaamse Regering haar besluit de dato 11 mei 2012 houdende samenstelling van de beheersorganen van de Vlaamse Opera aanpast, derwijze dat de vertegenwoordiging van en de verhoudingen tussen de diverse ideologisch-filosofische strekkingen in de raad van bestuur en in de algemene vergadering een correcte afspiegeling vormen van hun reële aanwezigheid in de Vlaamse samenleving en in het Vlaams Parlement.

Minister, u hebt wellicht ook een juridische achtergrond, dus u weet wat dit soort aanbevelingen betekent. Nu zegt u – en ik had me daaraan verwacht – dat er een rechtszaak lopende is. Dat klopt. Op 4 juni is een rechtszaak ingeleid door onze meester Siffert, die optrad namens de heer Maréchal. U hebt meteen een topadvocate afgevaardigd namens de Vlaamse Regering, waarvoor alle respect. De zaak zal in september worden ingeleid. Minister, ik denk dat u in het ongelijk zult worden gesteld. Om het plat en op z'n Amerikaans te zeggen: “We’ll meet in court.”

De voorzitter: De heer Caron heeft het woord.

De heer Bart Caron: Minister, ik wist niet van die zaak, dus ik ben enerzijds een beetje verrast, maar anderzijds niet. Voor de kleine lettertjes van het verslag en voor mensen die zich in dat soort zaken willen ingraven, wil ik twee zaken zeggen.

Minister, op de drie klachten van Groen hebt u daarstraks niet geantwoord. Wij zijn tot nu toe niet naar de rechtbank gestapt, dus u kunt vrijelijk antwoorden. De aanbevelingen van de Cultuurpactcommissie zijn uitgesproken met veertien stemmen voor, vijf onthoudingen en nul tegenstemmen. Dat wil ik wel even zeggen. Ik wil enig moreel gewicht geven aan de uitspraak van de commissie in ons belang. Dat is toch niet niks.

Ik hoop dat ik geen brief moet sturen om een nieuwe zaak in te leiden voor de burgerlijke rechtbank, ik hoop op een constructieve oplossing. Ofwel pas je, zoals het decreet zegt, artikel 9c toe. We hebben onze klacht onderbouwd met de curricula van de leden die zijn aangesteld in de raden van bestuur. Die laten niets te wensen over. Je kunt onmogelijk stellen dat het op basis van die curricula experts zijn. Natuurlijk is het wenselijk dat er een boekhouder bij is en iemand die iets van communicatie kent. Maar dat zijn geen experts in de betekenis van het Cultuurpact. Het is een samenstelling volgens artikel 9a. Dat schrijft ook de Cultuurpactcommissie in haar overwegingen.

Minister, ik hoop dat er nog een initiatief komt van u, want onze verzoeningspoging in de vorige fase is mislukt. We zullen niet naar de burgerlijke rechtbank stappen. Dat is een principiële kwestie. De Vlaamse overheid kan het Cultuurpact niet naast zich neerleggen.

Ik blijf artikel 9c van het decreet verdedigen. Als u daaraan gebonden bent, moet u dat ook toepassen. Dat betekent dat u ook echt experts moet aanstellen in het bestuur van die huizen. Ik spreek niet over de Vlaamse Opera. Ik ken de statuten of de regelgeving met betrekking tot deSingel niet exact. Maar dat is een zijspoor, het ging in de eerste plaats over ballet en opera. Ik zal nog enkele dagen wachten, maar ik hoop dat er van uw kant en van uw kabinet een gebaar komt om die zaak te regelen in de geest van het Cultuurpact. Dat werd ook gedaan voor de collega's van de Open Vld, met plezier trouwens, maar doe het ook voor ons alstublieft.

Ik wil ook nog iets zeggen over de financiering en de transitie. Ik wil vandaag geen oordeel uitspreken over keuzes die steden maken, dat wil ik duidelijk zeggen. Wij zijn allemaal betrokken in meerderheden en in opposities, afhankelijk van de plaats. Niemand van ons zal beweren dat er bergen middelen voorhanden zijn, het is overal financieel moeilijk, in elke stad en in elke gemeente.

De keuzes stellen de toekomstige relatie tussen de Vlaamse overheid en de lokale besturen wel heel erg op scherp. De toekomstige mogelijkheden van die grote instellingen zijn een eerste heel legitieme bekommernis, maar in een bredere context komen veel andere instellingen ook onder druk te staan. In mijn mailbox zitten twee brieven van de stad Antwerpen aan twee culturele organisaties van Antwerpen, uit de groep prioritaire instellingen, waar het subsidiebedrag voor 2014 wordt vastgelegd met een vermindering van gemiddeld 10 procent. Het zijn ook door de Vlaamse overheid gesubsidieerde instellingen.

Welke verhouding moet dat opleveren? Ik heb er vandaag geen pasklare antwoorden op. Ik heb begrip voor de steden, maar we zullen er toch eens grondig over moeten nadenken hoe we hiermee moeten omgaan, ook gelet op het feit dat we in deze commissie de voorbije jaren steeds meer de complementariteit van het beleid tussen overheidsniveaus hoog in het vaandel voeren en willen versterken. Dat betekent dat Vlaanderen niet langer Jozef II moet spelen als het over steden en gemeenten gaat. Dat betekent ook dat steden en gemeenten als ze mee de middelen krijgen van de Vlaamse overheid, ook in omgekeerde zin niet helemaal alleen mogen handelen. Hoe het technisch moet, weet ik niet, maar we moeten er zeker een oplossing voor vinden op middellange en zelfs op korte termijn.

De voorzitter: Mevrouw Idrissi heeft het woord.

Mevrouw Yamila Idrissi: Minister, ik dank u voor het heel uitgebreide antwoord op de vragen van de heer De Ro. Ik blijf echter een beetje op mijn honger zitten voor de vragen die ik heb gesteld.

Ik ben het er helemaal mee eens dat niet mag worden geraakt aan de gemeentelijke autonomie.

Een ander punt betreft wat de heer Caron daarjuist heeft aangehaald. De verhouding tussen steden en gemeenten en de Vlaamse overheid zullen we inderdaad grondig moeten bekijken. Maar het blijft zo dat het voor deze heel specifieke, delicate oefening met een heel moeilijke

financiële situatie en een heel krappe budgettaire situatie, heel moeilijk is om die te doen slagen. Het kader werd geschetst, het zal heel nipt zijn. Er is geen vet dat nog ergens kan worden afgehaald. Als daar dan een belangrijke subsidiespeler zegt dat ze 10 procent zakken, dan kan dat problematisch zijn voor de oefening die de Vlaamse Regering wil maken. We zullen dat op de ene of de andere manier moeten opvangen. We zullen onze ambities over de transitieoefening moeten bijschaven of we zullen meer middelen moeten toekennen, maar er zijn wel grenzen aan wat budgettair mogelijk is.

Mijn aanvoelen nu is – maar ik hoop dat ik mij vergis – dat als er effectief een vermindering met 10 procent is van de stedelijke middelen voor de Opera en voor het Ballet, er een probleem zal ontstaan met de transitieoefening en wat we ermee voor ogen hebben. Het zal ook de kwaliteit van de oefening in het gedrang brengen. Dat is mijn bezorgdheid.

U zegt dat u altijd met Gent en met Antwerpen spreekt, dat er voortdurend overleg is, maar ik weet niet of u over dit specifieke element overleg hebt gepleegd. Hebt u het er vooraf over gehad hoe het opgevangen zal worden? We kunnen wel heel grote ambities en krappe budgettaire lijnen hebben, maar op een bepaald moment is er een grens bereikt.

De voorzitter: Minister Schauvliege heeft het woord.

Minister Joke Schauvliege: Mijnheer De Ro, voor alle duidelijkheid, het gaat in het totaal over 791.491 euro voor het Ballet en over nog eens 300.000 euro voor de Opera. Ik zeg u dit nog even voor de duidelijkheid, want blijkbaar had ik het anders geformuleerd.

U vraagt of dit voldoende is met het oog op het personeel en dergelijke. In het transitierapport dat hier werd besproken, werd 550.000 euro gevraagd. Wij voorzien in meer en het is een structureel bedrag. Het zal op bepaalde momenten misschien krap zijn, maar aan de andere kant is het altijd de bedoeling van de fusie geweest om efficiëntiewinsten te boeken. Het gaat bijvoorbeeld over een atelier, het is niet nodig dat elk nog apart een atelier heeft met kostuums. Dergelijke zaken moeten er op termijn toe leiden dat de kosten dalen, daar gaan wij van uit. Bovendien zijn er ook plannen om de eigen inkomsten te vergroten. Wij gaan ervan uit dat het op termijn moet volstaan om aan de hand van de efficiëntiewinsten en de eigen inkomsten een goede en duurzame organisatie uit te bouwen.

Mevrouw Idrissi, het is voor ons inderdaad belangrijk dat er goede afspraken zijn met de steden. De gesprekken gingen ook over de budgetten, laat dat duidelijk zijn. Het is daarom ook dat ik zeg: laat ons in het najaar met die twee steden een soort contract afsluiten zodat de budgetten die vanuit de steden ter beschikking worden gesteld voor Ballet en Opera ook vastliggen en dat er engagementen zijn waarnaar we kunnen teruggrijpen. Nu is de situatie in Antwerpen helemaal anders dan die in Gent. Het is onze ambitie om daar goede afspraken over te maken en om er een soort contract over af te sluiten zodat de afspraken duurzaam zijn en het Ballet en de Opera ook op de lange termijn weten wat ze kunnen verwachten van de steden.

Het klopt natuurlijk ook wat de heer Meremans daarjuist heeft gezegd: we kunnen ons niet actief moeien in wat die steden doen. Het moet daar gebeuren in de respectieve gemeenteraden en ik meen dat het er wel voldoende aan bod komt. Wij kunnen als goede partners-contractanten proberen om goede afspraken te maken met betrekking tot Ballet en Opera, en dat zullen we ook doen.

Ik kom nog eens terug op de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie. Aan de heren Caron en Penris wil ik zeggen dat we wel degelijk beslissingen hebben genomen op basis van het advies dat er is gekomen van die commissie. Mijnheer Caron, dat geldt niet alleen voor de opera, waarover de interpellatie specifiek ging, maar ook voor de andere instellingen. Het klopt dat er voor een aantal zaken decretaal een aantal beperkingen zijn. Die zijn vastgelegd. Ik zal daar niet verder ten gronde op ingaan. U stelt niet naar de rechtbank te zullen stappen. Uit een persbericht meen ik te hebben begrepen dat u naar de Raad van State stapt. We zullen zien welke de uitspraken zijn die ter zake zullen volgen.

De heer Jo De Ro: Minister, hebt u indicaties gekregen, bijvoorbeeld van uw regeringscommissarissen, over de financiële toestand op dit moment? Daarover heb ik van een aantal personeelsleden immers minder goede signalen gekregen. Dit is een bijvraag. Ik heb die niet initieel gesteld, dus als u die schriftelijk kunt beantwoorden, dan is dat voor mij ook goed. U hoeft niet te improviseren. Dit vergrootte echter enigszins mijn ongerustheid.

De heer Jan Penris: Voorzitter, ik kondig een motie aan tot besluit van deze interpellatie.

De voorzitter: De interpellatie en de vraag om uitleg zijn afgehandeld.

■

**Vraag om uitleg van de heer Marius Meremans tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over een museum voor moderne en hedendaagse kunst in Brussel
- 1789 (2012-2013)**

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

De heer Marius Meremans: Voorzitter, minister, geachte leden, de Vlaamse kust doet wat met een mens. De ministers van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn daar in retraite geweest, en de lucht, de zee, de schepjes, het zand hebben waarschijnlijk inspirerend gewerkt. Ze hebben daar immers beslist om in de kanaalzone een toekomstig museum voor moderne en hedendaagse kunst te vestigen.

Volgens mij rijst ter zake echter wel een bevoegdheidskwestie: federaal staatssecretaris Courard stelt dat het hier gaat over een federaal initiatief. De federale overheid is nog bevoegd voor de federale culturele en wetenschappelijke instellingen. Dat laatste stukje van de cultuurbevoegdheid bevindt zich daar. Nu is het wel zo dat de bevoegdheid voor culturele aangelegenheden al jaren tot de gemeenschapsbevoegdheden behoort. Als we de geest van de staatshervormingen in gedachten houden, dan vind ik dat daarmee rekening moet worden gehouden. Vorig jaar werd een cultureel samenwerkingsakkoord gesloten met de Franse Gemeenschap. In dat akkoord zou men eigenlijk een mogelijkheid, een kans kunnen zien voor de beide ministers van Cultuur om elkaar te vinden en aan dat project deel te nemen. Daarbij zou Brussel dan zorgen voor de locatie en de Federale Regering voor de collectie. Aangezien dit project zich ook op hedendaagse kunst richt, moet er natuurlijk ook rekening worden gehouden met het al bestaande initiatief WIELS. Volgens mij is dat een kans. Wij vinden dat de gemeenschappen moeten worden betrokken als er op cultureel vlak iets nieuws uit de grond wordt gestampt in Brussel.

Minister, hoe staat u tegenover dit federale en Brusselse initiatief? Deelt u ook onze mening dat de gemeenschappen in deze zaak hun bevoegdheden ten volle moeten uitspelen? Hebt u al contact opgenomen met uw collega van Cultuur van de Franse Gemeenschap, om te bekijken wat u samen kunt doen? Is er al contact geweest met staatssecretaris Courard of de Federale Regering, en met de regering van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest? Of hebben zij reeds bij u aangeklopt met de vraag of u mee in de boot wilt stappen?

De voorzitter: Minister Schauvliege heeft het woord.

Minister Joke Schauvliege: Voorzitter, mijnheer Meremans, voor alle duidelijkheid wil ik erop wijzen dat de federale overheid bevoegd is voor het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad, dus niet enkel voor die federale culturele en wetenschappelijke instellingen, maar voor alle culturele instellingen, behalve natuurlijk de instellingen die door hun activiteiten uitsluitend behoren tot de ene of de andere gemeenschap. Het lijkt me belangrijk om dat toch eens duidelijk te stellen.

Het is ons niet echt duidelijk of het hier gaat over een initiatief om een museum voor moderne en hedendaagse kunst op te richten, of om een initiatief in combinatie met de federale overheid om de modernekunstcollectie van het afgeschafte Museum voor Moderne

Kunst van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te huisvesten en uit te breiden met actuele kunst. Eind 2012 werd daarover wel mijn mening gevraagd door de toenmalige federale minister bevoegd voor de wetenschappelijke instellingen, de heer Magnette. Ik heb daar toen op geantwoord dat het me niet zo duidelijk was welk initiatief men eigenlijk wou nemen, ook rekening houdend met de bevoegdheden. Ik antwoordde dus dat ik wat meer duiding, wat meer uitleg wou, maar ik heb die eigenlijk nooit gekregen. Er heeft natuurlijk een wissel plaatsgevonden, maar eigenlijk is het contact daar gestopt.

U weet dat ik contact heb met mijn collega-minister van Cultuur van de Franse Gemeenschap, in het kader van het cultureel samenwerkingsakkoord. Dit akkoord zal in de komende maanden worden besproken in de gemeenschapsparlementen, dus ook in het Vlaams Parlement. De concretisering wordt op dit ogenblik voorbereid. Het samenwerkingsakkoord voorziet in de mogelijkheid van gezamenlijke overlegmomenten en standpuntbepalingen, concrete acties en dergelijke meer, ook over federale initiatieven.

Ik heb toen dus contact gehad met toenmalig minister Magnette. Ik heb een aantal concrete vragen gesteld, waarop ik eigenlijk geen antwoord heb gekregen. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest heeft me daar niet specifiek over gecontacteerd. Dat is de stand van zaken tot op vandaag.

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

De heer Marius Meremans: Minister, er is dus wat onduidelijkheid, ook voor uzelf waarschijnlijk. Ik vind het bizar dat eerst iets wordt gelanceerd en dat vervolgens geen contact wordt opgenomen. De minister heeft gevraagd contact op te nemen, en dat gebeurt niet. Dit lijkt me bizar. Om te weten wat er aan de hand is, kunnen we de vraag het best eens aan de bevoegde instanties stellen.

Minister, als ik het goed begrijp, hebt u momenteel geen enkel zicht op de plannen van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Ik dank u voor uw antwoord. We zullen zien hoe dit verder evolueert. Zoals ik daarnet al heb gezegd, vind ik het vrij bizar dat hierover wordt gesproken zonder de gemeenschappen te consulteren.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

■

Vraag om uitleg van de heer Marius Meremans tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over de aanbevelingen bij de evaluatie van het Topstukkendecreet - 1815 (2012-2013)

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

De heer Marius Meremans: Voorzitter, vorig jaar is het Topstukkendecreet geëvalueerd. Op 20 juni 2012 heeft de minister deze evaluatie toegelicht. Het Topstukkendecreet blijkt als instrument goed te werken. Toch zijn een aantal aanbevelingen geformuleerd.

Een van die aanbevelingen heeft betrekking op de vaststelling dat Vlaanderen een ander systeem dan de Franse Gemeenschap hanteert. De Vlaamse overheid werkt met een lijst. De Franse Gemeenschap hanteert categorieën. Dit leidt tot problemen in Brussel, waar tussen de twee systemen kan worden gekozen. Er is gesuggereerd beide systemen op elkaar af te stemmen.

De minister heeft toen verklaard dat het agentschap Kunsten en Erfgoed met de Franse Gemeenschap een voorstel zou uitwerken. Ook in haar beleidsbrief heeft de minister vermeld tussen gewesten, gemeenschappen en de federale overheid een samenwerkingsakkoord ter bescherming van het roerend cultureel erfgoed te willen afsluiten. *(Opmerkingen)*

Minister, op welke tijdstippen heeft er overleg plaatsgevonden tussen de gemeenschappen? Wie zat toen rond de tafel? Wat is het resultaat van dit overleg? Is er reeds een samenwerkingsakkoord afgesloten? Zo ja, wat is de inhoud van dit akkoord? Zo nee, wat bemoeilijkt de uitwerking? Worden naar aanleiding van de evaluatie van het Topstukkendecreet nog andere elementen herbekeken of andere aanbevelingen opgevolgd? Kunt u hier enige toelichting bij geven?

De voorzitter: De heer De Ro heeft het woord.

De heer Jo De Ro: Voorzitter, ik heb er even de Handelingen van die vergadering van 20 juni 2012 bij gehaald. De heer Meremans en ik zetelden hier toen nog niet. In haar antwoord had de minister het onder meer over een tweede pakket. Dit is interessant. Het gaat specifiek om de fiscaliteit. U zei toen dat voor bepaalde elementen de Vlaamse Regering bevoegd is, en dat in verband met een aantal andere aanbevelingen dan weer eerder naar de Federale Regering moet worden gekeken. U had het toen in het bijzonder over een voorstel dat u aan de minister van Financiën en Begroting had overgemaakt in verband met een gedeeltelijke vrijstelling van de successierechten. U hebt toen letterlijk verklaard: “Helaas heb ik nog geen feedback gekregen.” Verder zei u ook nog: “Ik hoop dat dit snel zal gebeuren.”

Minister, is er ondertussen feedback van de minister van Financiën en Begroting gekomen? Kan die vrijstelling er komen? Zal dit ook gebeuren?

De voorzitter: Minister Schauvliege heeft het woord.

Minister Joke Schauvliege: Voorzitter, het voorbije jaar hebben ambtenaren van beide gemeenschappen bijna maandelijks overleg gepleegd. Ik heb de data hier bij me. Het gaat om november 2012, december 2012, januari 2013, maart 2013, april 2013 en mei 2013. Er is, met andere woorden, heel intensief overlegd over de vraag hoe we het roerend cultureel erfgoed gezamenlijk tegen die ongewenste uitvoer kunnen beschermen.

Dat overleg op ambtelijk niveau heeft tot een wederzijds voorstel in verband met een ontwerp van een specifiek samenwerkingsakkoord geleid. Dit akkoord betreft de bescherming en de uitvoer van die cultuurgoederen. Ik heb dit met mijn diensten besproken. Het zal in een administratieve werkgroep ook met de federale overheid moeten worden besproken. Het is de bedoeling tot een consensus tekst te komen die als basis van politiek overleg kan worden gebruikt. We zijn al een heel eind opgeschoten.

Tijdens de evaluatie van het Topstukkendecreet is gebleken dat het decreet niet voldoende oplossingen biedt voor de ongewenste uitvoer uit België van belangrijke kunstwerken die het waard zijn topstukken te worden genoemd, maar niet in de Topstukkenlijst zijn opgenomen. Een van de redenen is dat we niet weten of die werken zich wel degelijk in België bevinden. Dat is een gevolg van het feit dat we uitsluitend werken met lijsten en niet, zoals in de rest van Europa, met categorieën.

Het is de bedoeling dat we een voorontwerp van decreet opstellen. Dat zal in de loop van de komende weken worden afgewerkt. Dit voorontwerp van decreet zal betrekking hebben op het uitvoeren van cultuurgoederen uit België. Ten aanzien van het Topstukkendecreet moet dit voorontwerp van decreet als flankerend worden beschouwd.

In het voorontwerp van decreet zal onder meer staan dat we met categorieën moeten werken. Een categorie kan, bijvoorbeeld, bestaan uit alle werken die van voor 1200 dateren. Ik geef hier maar een voorbeeld. Ik had dat trouwens al aangekondigd in de plenaire vergadering.

Het voorontwerp van decreet zet een aantal internationale verplichtingen om in Vlaamse regelgeving. Het gaat onder andere over het UNESCO-verdrag dat wij hebben geratificeerd en waarin staat dat we maatregelen moeten nemen. Daarnaast voert het voorontwerp van decreet ook de mogelijkheid in om cultuurgoederen die voor uitvoer worden aangeboden en die behoren tot een of meerdere van de categorieën van de verordening te toetsen aan de criteria van het Topstukkendecreet.

Het is de bedoeling om in de loop van dit najaar alle adviezen in te winnen, waarna het voorstel aan jullie kan worden overgemaakt. Het is zo goed als klaar en ligt voor begrotingsadvies voor, waarna wij naar de Vlaamse Regering kunnen.

Mijnheer De Ro, u vraagt naar successierechten. Ik heb het al een aantal keren gezegd: het is inderdaad overgemaakt en besproken met de minister van Financiën. Op dit moment ziet het er niet goed uit. Ik wil daar heel duidelijk en eerlijk over zijn. Het is niet zo dat we het niet willen, maar het heeft een serieuze budgettaire weerslag. U weet dat de Vlaamse Regering sowieso al met moeilijke begrotingsoefeningen zit. De begroting van 2014 kondigt zich ook niet echt al te rooskleurig aan. Het zijn initiatieven in het licht van de begrotingspolitiek die we collectief voeren in de Vlaamse Regering. Het zijn zaken die niet als prioritair kunnen worden behandeld omdat er eigenlijk geen financiële marge voor is. Om die reden staat het op een laag pitje en werd het nog niet in aanmerking genomen.

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

De heer Marius Meremans: Minister, ik dank u voor uw antwoord. We kijken uit naar het najaar, wanneer u daarmee naar de commissie zult komen. Ik dank u voor de stappen die u hebt genomen, voor het werk dat u al hebt verricht. We zullen afwachten tot het hier voorligt in de commissie. Ik dank u alleszins voor uw antwoord.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

– *De heer Bart Caron, ondervoorzitter, treedt als voorzitter op.*

■

Vraag om uitleg van de heer Philippe De Coene tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over het niet meer opleggen van de 1 euromaatregel en de prijsstijgingen als gevolg - 1864 (2012-2013)

De voorzitter: De heer De Coene heeft het woord.

De heer Philippe De Coene: Voorzitter, minister, collega's, ik stel mijn vraag om uitleg vanuit een zekere bekommernis. We herinneren ons allemaal dat we, naar aanleiding van een gevoerde studie en maatregelen die zouden worden genomen, veel aandacht hebben besteed aan dit onderwerp en er een debat over hebben gevoerd. Het is inderdaad zo dat de 1 euromaatregel een uitvoeringsbesluit van het decreet Cultureel Erfgoed was, een soort uniform tarief voor jongeren in de categorie tot 25 jaar.

Men heeft onderzoek gedaan naar de effectiviteit en het gevolg van die maatregel. Ik herinner mij zeer goed dat mevrouw Van Reeth die studie heeft voorgesteld in een zeer genuanceerd beeld. Ik heb zeer aandachtig de verslaggeving nagelezen. Daarin staat dat, toen men het veld daarover bevroeg, twee derde van de musea die deelnamen aan de maatregel voorstander was van een voortzetting, op voorwaarde dat die beter werd ingebed en dat er meer communicatie rond kwam. Er waren ook een aantal schaduwkanten aan verbonden, die men ook zeer objectief heeft opgelijst.

Het sterkste punt is dat het vrij gemakkelijk communiceerbaar is, maar er moet dan wel meer worden gecommuniceerd. Het prijscriterium alleen volstaat echter niet om jongeren aan te trekken. Ik heb daar het grootste begrip voor. Je moet inderdaad aan publieksbemiddeling doen. Je moet je aanbod, je collectie, afstemmen op het bereiken van jongeren. Er werden dus ook een aantal andere aanbevelingen gedaan.

We hebben met twee commissies een bezoek gebracht aan de Dossinkazerne, naar aanleiding van een resolutie die we onlangs in de plenaire vergadering hebben goedgekeurd om jongeren in scholen ertoe aan te zetten om het memoriaal in de Dossinkazerne in Mechelen te

bezoeken. Op die manier vernam ik dat er vanuit de Dossinkazerne informeel aan de collega's werd gevraagd wat zij zouden doen met de 1 euromaatregel.

Wat bleek nu? Dat in mijn eigen provincie het zo gerespecteerde en gewaardeerde In Flanders Fields Museum zijn prijzen voor die doelgroep zal vervier- of vervijfvoudigen in 2014. Daar ben ik wat van geschrokken. Misschien maak ik mij nu niet sympathiek ten opzichte van die instelling of ten opzichte van een aantal krachten in mijn provincie, maar ik vind het toch wel een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Het is de 100e verjaardag van de Eerste Wereldoorlog. We steken daar geld in op provinciaal en Vlaams niveau. Tegelijkertijd verhogen we de prijzen: voor jongeren tot 18 jaar van 1 euro naar 4 euro en voor jongeren tot 25 jaar van 1 euro naar 5 euro.

Nu, ik ben niet van de slimsten, maar men moet me eens uitleggen hoe we meer jongeren zullen bereiken door het verhogen van de prijzen. Dat mag men mij eens uitleggen, want ik begrijp het niet. Het is een logica die ik niet begrijp. Ik geef toe dat dat alleen het verschil misschien niet zal maken, maar ik kan mij niet voorstellen dat het een maatregel van meer participatie is om uw prijzen te vervier- of vervijfvoudigen.

Mijn eerste bekommernis is dat er misschien anderen in de verleiding zullen komen hetzelfde te doen. Ik weet ook wel dat In Flanders Fields een van de belangrijkste vragende partijen was om die 1 euromaatregel af te schaffen. Ik ken die agenda. Een aantal musea hebben daar zwaar op ingezet en ze hebben het ook bereikt. Je ziet wat het resultaat is. Dat stoort mij een beetje.

Mijn bekommernis is dat de tarievenpolitiek ten opzichte van de Vlaamse jongeren te vergelijken wordt met de uurregeling van de buurtspoorwegen destijds. Ik weet niet of u zich dat nog herinnert. Je stond voor zo'n bord met allemaal hamertjes en bolletjes en halve zonnetjes. Je moest kijken: rijdt wel op zaterdag en zondag, niet op feestdagen, wel of niet. Je moest zo lang kijken dat, als je het eenmaal gevonden had, de bus al vertrokken was.

Nu is het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed (FARO) bezig met een onderzoek, een korte bevraging. Dat verschijnt volgende week. Ik noem geen namen van musea, want daar gaat het eigenlijk niet over. Ze hebben het volgende gevraagd. Zet het museum voor de nieuwe beleidsperiode specifiek in op jongeren? Komt dit tot uiting in een gedifferentieerd prijzenbeleid?

Dit is het resultaat daarvan: gratis toegankelijk voor iedereen: 2 musea; al of niet voorlopig blijvend 1 eurotarief voor jongeren: 5 musea; tot 7 jaar gratis en van 7 tot 18 jaar 1 euro, studenten reductietarief: 1 museum; tot 12 jaar gratis en van 12 tot 26 jaar 1 euro: 1 museum; tot 12 jaar gratis en nog niet bepaalde gedifferentieerde tarieven voor jongeren ouder dan 12 jaar: 1 museum; tot 18 jaar gratis en van 19 tot 26 jaar 1 euro: 3 musea; tot 18 jaar gratis en van 19 tot 26 jaar een niet-bepaald reductietarief: 1 museum; gedifferentieerde tarieven voor jongeren (zo laag mogelijk): 3 musea; kan hierover nog niets meedelen: 1 museum.

Ik vind dat spijtig, omdat ik denk, in alle bescheidenheid, dat het niet bevorderlijk is als je zo communiceert met jongeren. Er was een soort systeem op Vlaams niveau waarbij jongeren die behoren tot die leeftijdscategorie tegen een welbepaalde prijs naar een museum kunnen gaan. Ik vind het spijtig dat dat nu aan het verwateren is. Ik weet ook wel dat het niet uw bedoeling is, minister, om de participatie van jongeren te verminderen, integendeel. Ik weet uit tal van initiatieven die u neemt dat het net het omgekeerde is. Ik zou toch vragen, minister, dat u die bekommernis verder deelt en dat we zien wat we moeten doen, onder meer in het jaar 2014, zodat jongeren tegen haalbare tarieven en liefst zo uniform mogelijk musea kunnen bezoeken.

Ik hoor tegenstemmen, ook in mijn provincie. U weet dat het in Ieper stikt van de pralinewinkels. Men zegt dan dat jongeren een doos pralines kopen, maar er niet naar omkijken, dus waarom zouden ze omkijken naar 5 euro? Dat vind ik groteske vergelijkingen, die je kunt betitelen als cafépraat op de late uren. Ik kan me niet voorstellen dat een jongere

wordt aangemoedigd om een museum te bezoeken indien de prijs wordt vervier- of verviervoudigd. In dat licht heb ik mijn vraag willen stellen. Ik dank u.

De voorzitter: De heer De Ro heeft het woord.

De heer Jo De Ro: Er is een antwoord op de vraag naar het verschil tussen pralines en de toegangsprijs: pralines zitten niet in de maximumfactuur en de toegangsprijs wel. Het is een pleidooi tegen het verhogen van prijzen voor jongeren.

Toen de maximumfactuur is ingevoerd in het onderwijs, was er veel bezorgdheid over de impact op de rijkdom van activiteiten extra muros van de scholen. De twee antwoorden waren: scholen kregen meer geld en er waren initiatieven van Cultuur en Onderwijs om de kost te beperken. De 1 euromaatregel was er zo een, net als het protocol dat is gesloten tussen het ministerie van Onderwijs en De Lijn om, indien men in dynamo3 zat, gratis naar de vaste cultuurschakels te kunnen rijden buiten de spitsuren. Als In Flanders Fields niet de enige wordt die de prijzen verhoogt – ik vind het net als de heer De Coene bijzonder spijtig dat dat moet gebeuren in het jaar dat we hopen dat er nog meer bezoek is aan die regio en het museum –, halen we een deel onderuit van het antwoord dat destijds aan scholen, ouders en leerkrachten is gegeven.

Voor heel veel scholen is het vervoer naar musea en andere activiteiten de grootste kost, en was tot nu toe – en hopelijk blijft dat zo – de toegang een redelijk marginale kost. Heel veel scholen konden dankzij de 1 euromaatregel een aantal culturele bezoeken behouden. Dat is ook de reden dat heel veel musea samenwerken met de mensen van Klasse voor de lerarenkaart en dat ze op heel veel plaatsen leerkrachten toegang geven aan sterk verminderde tarieven. De filosofie is dat je door het aantrekken van leerkrachten en kinderen bouwt aan burgers die nog terugkomen, die ontstaan voor musea.

Ik sluit me aan bij de bezorgdheid en ik vraag me heel concreet af of er in dat kader overleg is tussen de minister van Cultuur en de minister van Onderwijs en Jeugd. Welke impact kan dit hebben op het broze evenwicht dat destijds is gecreëerd en gecommuniceerd naar aanleiding van de maximumfactuur?

De voorzitter: Minister Schauvliege heeft het woord.

Minister Joke Schauvliege: Mijnheer De Coene, het onderzoek van de hogeschool West-Vlaanderen (Howest) naar de 1 euromaatregel gaf een genuanceerd beeld. Daarin hebt u gelijk, dat hebben wij ook altijd gezegd. Daaruit bleek dat er een draagvlak was voor specifieke maatregelen voor kinderen en jongeren, maar niet voor een uniforme prijszetting voor alle bezoekers onder 26 jaar. Zo bleek ook dat puur kwantitatieve maatregelen, zoals een uniforme prijsverlaging, onvoldoende effect hebben om jongeren effectief naar een museum te halen. Er waren ook andere zaken nodig.

Zoals ook uit andere onderzoeken blijkt, is een museumbezoek weinig prijselastisch. Prijswijzigingen hebben op zich geen evenredige impact op bezoekersaantallen. De betalingsbereidheid ligt vaak hoger dan wat in werkelijkheid wordt gevraagd. Dat is gebleken uit een ander onderzoek. Deze conclusies lagen in het verlengde van de kwantitatieve analyse van het agentschap Kunsten en Erfgoed over de bezoekerscijfers en de financiële impact van de 1 euromaatregel. Door het ontbreken van een duidelijke nulmeting is de impact van de maatregel moeilijk in te schatten. Het is wel duidelijk dat de grootste financiële tegemoetkoming werd toegekend aan de musea die al het grootste aantal kinderen en jongeren bereikten en die zelf aangaven dat een verhogen daarvan niet hun eerste doel was.

Tegelijkertijd stelt het onderzoek van de Hogeschool West-Vlaanderen dat er binnen de musea vooral behoefte is aan ondersteuning van een kwalitatieve kinderen- en jongerenwerking. De prijs alleen zal kinderen en jongeren er immers nooit toe aanzetten een museum te bezoeken, terwijl het aanbod wel een doorslaggevende factor is. De prijs mag

vooral niet zo hoog worden dat het een drempel creëert, vandaar ook het belang van prijsdifferentiatie.

Bij de heroriëntatie van de maatregel heeft de Vlaamse Regering met een aantal facetten rekening gehouden. De kwantitatieve benadering is verlaten en we hebben gekozen voor een meer kwalitatieve aanpak, waarbij musea zelf kunnen invullen hoe ze kinderen en jongeren willen bereiken. Dit is verankerd in het uitvoeringsbesluit bij het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet en in de krijtlijnen voor de beleidsperiode 2014-2018 voor de ronde musea, die ik begin november 2012 bekendmaakte. Ik wil daar nog even bij stil staan.

Centraal in de werking van een museum staat het vervullen van de zogenaamde vier basisfuncties: verzamelen, bewaren, onderzoeken en ontsluiten naar het publiek, dus een publiekswerking. Voor de publiekswerking werden in het uitvoeringsbesluit elementen over aanbod en prijzenbeleid opgenomen, specifiek met betrekking tot het bereiken van kinderen, jongeren en onderwijsinstellingen. Dat is gebeurd na overleg met minister Smet.

Het uitvoeringsbesluit stelt dat musea moeten “beschikken over een publiekswerking, waarbij er een aanbod is op het vlak van actieve en passieve publieksbegeleiding dat gericht is op verschillende doelgroepen met bijzondere aandacht voor het bereiken van kinderen en jongeren; rekening houden met het bereiken van een breed en gedifferentieerd publiek bij het bepalen van de openingsuren en het prijzenbeleid met bijzondere aandacht voor kinderen, jongeren en onderwijsinstellingen.” Dat staat heel uitdrukkelijk in het besluit.

Ook inzake de geografische reikwijdte van het publieksbereik zijn nadere bepalingen opgenomen die betrekking hebben op het bereiken van kinderen, jongeren en onderwijsinstellingen. Het uitvoeringsbesluit verwacht meer bepaald van musea dat ze “1° zich richten tot een lokaal, regionaal, landelijk en internationaal publiek. Dit wordt aangetoond aan de hand van een analyse van de bezoekerscijfers en het publieksonderzoek. De bezoekerscijfers worden geregistreerd volgens de richtlijnen van de minister, met bijzondere aandacht voor kinderen en jongeren; 2° een communicatiebeleid voeren dat gericht is op diverse doelgroepen met het oog op publiekswerving in binnen- en buitenland, met bijzondere aandacht voor kinderen, jongeren en onderwijsinstellingen.”

Het kwalitatieve aanbod voor en het bereiken van kinderen en jongeren is dus sterk verankerd in dit decreet. Deze decretale bepalingen vormen de basis van de beoordeling van de aanvraagdossiers die de musea op 1 april dit jaar indienden. Op basis daarvan moeten wij nog dit jaar beslissen wie er vanaf 2014-2018 erkend wordt.

De aandacht voor kinderen en jongeren maakt deel uit van de krijtlijnen voor de volgende beleidsperiode, dat werd heel uitdrukkelijk opgenomen. Op het vlak van publiekswerking wordt, rekening houdend met de evaluatie van de 1 euromaatregel, bijzondere aandacht gevraagd voor erfgoededucatie en voor het bereiken van een divers publiek. Dit sluit aan bij de strategische doelstelling 2 (SD2) van mijn beleidsnota ‘Participatie en diversiteit’ en bij strategische doelstelling 4 (SD4) ‘Competentieverwerving en -waardering’. Dit is ook heel uitdrukkelijk terug te vinden in de nota cultuureducatie ‘Groeien in cultuur’, die ik samen met de collega bevoegd voor de jeugd en het onderwijs heb opgemaakt. Wij vertalen die dus ook in de krijtlijnen. Het moet sowieso in alle beheersovereenkomsten voor de volgende beleidsperiode worden vertaald. Men zal dus heel uitdrukkelijk in de beleidsovereenkomst moeten aangeven hoe men zich richt tot die onderwijsinstellingen, tot kinderen en jongeren.

Er zijn dus voldoende garanties, mijnheer De Coene, dat de heroriëntering van de 1 euromaatregel zich zal vertalen in meer aandacht voor een kwalitatieve werking voor kinderen en jongeren, zeker in de bij Vlaanderen ingedeelde musea. U verwijst naar het In Flanders Fields Museum. Het is 1 van de 23 musea die op 1 april een aanvraag hebben ingediend voor de volgende beleidsperiode. Deze aanvraag vormt een interessant voorbeeld van het effect van het verleggen van een kwantitatieve naar een meer kwalitatieve benadering van kinderen en jongeren in musea. De voor dit museum in 2008 berekende tegemoetkoming

voor de 1 euromaatregel lag erg hoog, het museum heeft meer dan 300.000 euro extra gekregen om de 1 euromaatregel in te voeren, terwijl het museum op dat moment geen vragende partij was voor het extra stimuleren van het museumbezoek van deze doelgroep, want die was al heel sterk vertegenwoordigd, dat zien we in de bezoekerscijfers.

U begrijpt dat ik geen uitspraken kan doen over de lopende procedure. Ik moet uiteraard de aanvragen respecteren. Ik verwacht nu trouwens nog altijd de adviezen van de beoordelingscommissie, en dan moet er op basis van de decretale criteria een uitspraak gedaan worden. Dat zal voor 1 oktober moeten gebeuren. Ik geef u alvast mee dat het museum voor de nieuwe beleidsperiode een lager subsidiebedrag vraagt dan het huidige bedrag waarin de tegemoetkoming voor de 1 euromaatregel is vervat. Het museum gaat er dus van uit dat door prijsdifferentiatie en een kwalitatief aanbod de werking ten aanzien van kinderen, jongeren en onderwijsinstellingen blijvend kan worden verzekerd.

Mijnheer De Coene, de toekomstige prijzen zijn nog beduidend lager dan voor de nieuwe maatregel. Zo was de toegangsprijs voor jongeren boven 16 jaar toen nog 8 euro, terwijl dit vanaf 2014 tot 18 jaar slechts 4 euro zou zijn en tot 25 jaar 5 euro.

Ik stel dat vast. Het klopt dat dit een prijsverhoging is, maar daaraan wordt een kwalitatief aanbod gekoppeld. Het is zeker niet de bedoeling dat alle musea nu plotseling veel duurder zullen worden. We gaan dit opvolgen. Er zijn verankeringen mee opgenomen in die erkenningen. Men zal in de beheersovereenkomsten moeten verantwoorden waar men naartoe wil en hoe men daarmee wil omgaan.

Mijnheer De Ro, u haalt daar een teer punt aan. We hebben in de commissie al een aantal keren gepraat over de effecten van de maximumfactuur. Dit is ook al besproken in de commissie Onderwijs. Mijn collega stelt altijd dat de scholen voldoende gecompenseerd worden voor de maximumfactuur. Ze moeten die middelen daarvoor aanwenden. Dat heeft dus niet direct een effect op het bezoek aan musea. Daarom hebben wij een gezamenlijke visie ontwikkeld met betrekking tot cultuureducatie en hebben wij dit vertaald in de krijtlijnen en in het voorliggende uitvoeringsbesluit.

De voorzitter: De heer De Coene heeft het woord.

De heer Philippe De Coene: Minister, dank u voor uw antwoord. Voor alle duidelijkheid: ik twijfel geenszins aan de intentie. Meer nog, u weet dat ik u graag zie. *(Gelach)*

Minister Joke Schauvliege: See you in court. *(Gelach. Applaus)*

De heer Philippe De Coene: Ik zou niet voorstellen 'in court'. Op gevaar af hier beschuldigd te worden.

En bij uitbreiding een aantal collega's in de Vlaamse Regering, maar niet allemaal. Bij sommigen is dat niet zonder risico.

Maar hier volg ik niet zo goed, het zal aan mij liggen.

Ik wil eerst een misvatting wegwerken. Het is een misvatting die ik al een paar keer heb proberen weg te werken en die ongelooflijk hardnekkig is. De scholen stelden vast dat ze niet meer naar de musea konden gaan of naar het toneel, omdat er nu een maximumfactuur was. Ik ben een van de bekokstovers van die maximumfactuur. Dat was in een vorig leven, toen ik werkte bij de man die het heeft gerealiseerd. We kregen toen veel kritiek. Ik herinner mij een school ergens in West-Vlaanderen, die zei dat ze niet meer dit en niet meer dat konden doen, en niet meer hier en daar naartoe konden gaan want al hun middelen waren gedecimeerd. Ik heb dat dossier even bovengehaald: die school kreeg 25 of 30 procent meer middelen, ter compensatie van de maximumfactuur. Geen enkele school in Vlaanderen die de maximumfactuur kreeg opgelegd, heeft minder middelen gekregen. Alle scholen met de maximumfactuur hebben meer gekregen. Sommige veel meer, sommige wat minder meer, maar allemaal meer. Maar dan voeren ze een onderzoek en ze vragen aan de culturele instellingen of ze minder scholen en jongeren hebben. Die zeggen van ja. En dan zeggen ze

dat dat te wijten is aan de maximumfactuur. Daar stopt het onderzoek. Vandaar de hardnekkige misvatting want men gelooft dat op erewoord, maar het klopt niet.

De heer Jo De Ro: Er is een evenwicht gecreëerd.

De heer Philippe De Coene: Ja, maar zonder dat evenwicht kreeg elke school, los van de compenserende maatregelen in andere beleidsdomeinen, binnen Onderwijs meer. Ik las ooit over een directeur die klaagde. Hij ging wandelen naar Santiago de Compostella. Wat bleek? Hij had de extra enveloppe die hij had gekregen, gebruikt om zijn eigen loon te verbeteren. Dat was waarschijnlijk de reden waarom hij naar Santiago trok, neem ik aan.

Minister, ik zie dat een aantal musea aarzelen. Maar in het geval van In Flanders Fields vind ik het een beetje cynisch. Men heeft daar al zoveel jong cliënteel. Men weet natuurlijk dat er in dat jaar nog meer zullen komen. Dus, wat maakt het verschil? Maar er zal altijd wel iemand de factuur betalen: de jongeren of de instellingen in kwestie. Als ik dan van u hoor dat men in Ieper zegt minder subsidies nodig te hebben, dan zeg ik: “Oké, goed, we moeten elke euro overheidsgeld zeer zorgvuldig spenderen.” Maar als men tegelijkertijd de prijzen vervier- of verviervoudigt in vergelijking met de 1 euromaatregel, ben ik een beetje bekommerd. Uiteindelijk legt men gewoon de factuur bij een ander: bij de gebruiker, en dat is de bezoeker van het museum.

Mijn tweede bekommernis is dat het toch wel bijzonder moeilijk wordt om te communiceren. Ik zeg niet dat die 1 euromaatregel perfect is. Ik weet dat het onderzoek bijzonder moeilijk was door het gebrek aan een nulmeting, zodat je niet echt de reële impact kon vergelijken. Maar ik herinner mij dat van de ongeveer 30 instellingen die toen werden bevestigd, er welgeteld 22 pleitten voor een voortzetting, misschien in andere omstandigheden, van de maatregel. Dit is nu moeilijker te communiceren. Daarover ben ik bezorgd. Maar u hebt in het begin van mijn wederwoord al gemerkt dat ik het volste vertrouwen heb dat u dat alsnog tot een goed einde brengt.

De voorzitter: De heer De Ro heeft het woord.

De heer Jo De Ro: Minister, ik onderschrijf ten volle dat prijs alleen absoluut niet voldoende is. Ik zal met veel belangstelling lezen over de inspanningen die de musea zullen leveren om ten aanzien van kinderen en jongeren beter te werken. Maar ik ben zelf lang in een ander memoriaal, dat van Breendonk, vertegenwoordiger van de Vlaamse Gemeenschap geweest. Ik heb daar zes jaar lang in elke vergadering over begroting ten aanzien van mijn collega's die Brussel en Wallonië vertegenwoordigden, verdedigd om voor de jongsten dezelfde prijs te behouden, ondanks de stijging van de levensduur.

Dat gebeurde altijd met dezelfde redenering. Je hebt op een bepaald moment aan scholen meer geld gegeven en tegelijkertijd de maximumfactuur ingevoerd. Het was dezelfde periode, ik heb de communicatie daarvoor moeten doen. Ik pleit ervoor dat er heel goed wordt gekeken naar de effecten, want als men aan de ene kant begint te morrelen, dan denk ik dat het altijd een impact zal hebben aan de andere kant.

Die goede werking van musea naar kinderen en jongeren, juich ik toe. Maar mag ik ook zeggen dat ik dat evident vind? Het is ten eerste maatschappelijk gezien evident dat instellingen als musea maar ook andere kunsteninstellingen grote zorg dragen voor het voortdragen en uitbreiden naar nieuwe generaties van het materiaal, het erfgoed, de belangrijke boodschap die ze te vertellen of te vertalen hebben. Het is ten tweede ook in hun eigen belang. Hoe minder jongeren en kinderen geïnteresseerd zijn in wat er in musea en kunstinstanties gebeurt, hoe schraler het nadien zal zijn.

Mijn pleidooi is absoluut niet om drastische dingen te gaan doen maar wel om goed te monitoren, samen met de collega's van Onderwijs. Als dit ene museum de eerste zwaluw mag zijn van de herfst, als ik me zo mag uitdrukken, dan moeten we goed bekijken welke impact dat zal hebben. Ik ben zelf schepen van Onderwijs. Ik kan u zeggen dat er een aantal

scholen die extra middelen heel goed hebben gebruikt, maar ze ervaren elke dag dat het heel moeilijk is om die maximumfactuur te sluiten.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

– *De heer Philippe De Coene, voorzitter, treedt als voorzitter op.*

■

**Vraag om uitleg van de heer Chokri Mahassine tot mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, over het bereiken van allochtonen door culturele initiatieven
- 1933 (2012-2013)**

De voorzitter: De heer Mahassine heeft het woord.

De heer Chokri Mahassine: Het is misschien een foutje van mij om niet de term nieuwe Belgen, nieuwe Vlamingen of nieuwe Limburgers te gebruiken. Mijn vraag handelt over diversiteit en meer specifiek het bereiken van de nieuwe Vlamingen door de diverse culturele initiatieven. Ik heb een gelijkaardige vraag gesteld aan de minister van Media: op welke wijze meet de VRT zijn bereik bij allochtonen en hoe tracht de VRT dit te verhogen?

De minister van Jeugd heeft een proefproject op poten gezet om het bereiken van nieuwe Vlamingen door jeugdbewegingen te verhogen. Jeugdbewegingen zijn immers letterlijk nog witte plekken. Dat geldt wellicht ook voor cultuur. Er zijn veel organisaties die zich met hun programma specifiek op de nieuwe Vlamingen richten, omdat ze net daartoe zijn opgericht. Maar anderzijds zijn er een heel pak evenementen en organisaties die hen niet bereiken, of het nu gaat over culturele centra, concerten of evenementen allerhande die zich richten tot een breed Vlaams publiek. Eigenaardig genoeg is er in de participatiesurvey uit 2009, in opdracht van uw departement, geen enkele indicatie terug te vinden over de mate waarin nieuwe Vlamingen participeren en aan welke initiatieven. Ik citeer uit de survey waar het gaat over de participatie aan het verenigingsleven: “De diversiteit van het verenigingsleven is belangrijk, zeker voor het bereiken van kansengroepen die, wegens de kleine aantallen, niet altijd te vatten zijn in bevolkingsonderzoek.” Zijn er andere onderzoeken die deze leemte opvullen?

In de vorige regeerperiode werd het Actieplan Interculturaliseren opgesteld, dat net tot doel heeft om de culturele drempels weg te werken en niet de sociaal-economische. In deze legislatuur hebt u verscheidene initiatieven genomen die de diversiteit moeten bevorderen. Op zich zijn dit waardevolle initiatieven, zoals de toegankelijkheid voor personen met een handicap, de samenstelling van de bestuursorganen van kunstorganisaties, een handleiding met goede voorbeelden. Ook is er de verspreiding van de engagementsverklaringen via de ‘vuurtorens’. Deze initiatieven richten zich dikwijls op interne diversiteit van de organisaties zoals de samenstelling van het personeel of diversiteit in het programma, bijvoorbeeld een cultfilm van een Zuid-Amerikaanse regisseur. Dat is evenwel nog wat anders dan een programmatie of aanbod dat nieuwe Vlamingen zou kunnen aanspreken.

Ik heb de twintig filmpjes van de vuurtorens bekeken. Sommige organisaties werken ook aan het bereiken van nieuwe Vlamingen. Voor sommigen is dit evenwel logisch, want dit is altijd al hun doelgroep geweest, bijvoorbeeld Merhaba of H30. Voor anderen is dit totaal nieuw en ze doen een inspanning, bijvoorbeeld de bibliotheek Brugse Poort. Bij sommige filmpjes wordt de diversiteit evenwel enkel opgevat als een diversificatie van het aanbod voor het nagenoeg exclusieve blanke publiek. Er is natuurlijk het Participatiedecreet, maar dat handelt over verscheidene doelgroepen. Zij komen hierin slechts deels aan bod. In uw beleidsbrief hebt u het over de verdere uitrol van de engagementsverklaring die al door vuurtorens en ook een aantal andere organisaties is getekend.

Toch is er nog iets wat ik mis in alle acties rond interculturaliseren: een bredere participatie van mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond in onze klassieke Vlaamse zalen of

op evenementen. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan humor en aan de Nederlandse comedian Jörgen Raymann, die zalen met een zeer gemengd publiek lokt in Nederland.

Minister, hebt u gegevens over het bereiken van de nieuwe Vlamingen via culturele initiatieven? Wordt die participatie op een regelmatige wijze gemeten?

Bent u het ermee eens dat sommige soorten culturele initiatieven weinig of geen allochtonen bereiken en dat dit verhoogd kan worden? Welke soorten?

Welke initiatieven zijn er genomen om het bereiken van nieuwe Vlamingen te verhogen in Vlaamse zalen, op festivals, concerten en evenementen?

Hoe wordt de realisatie van het actieplan ‘interculturaliseren’ en meer specifiek van de engagementsverklaringen geëvalueerd op het vlak van het bereiken van allochtonen? Welke initiatieven gaat u nemen?

De voorzitter: De heer Janssens heeft het woord.

De heer Chris Janssens: Ik heb enkele bedenkingen, vooral aan uw adres, mijnheer Mahassine.

Ik doe een oproep aan u, minister, om het initiatief van minister Smet voor een allochtone jeugdbeweging in Borgerhout niet te volgen. Dat kende in de opstartfase alleszins weinig succes. We hebben die discussie hier al gevoerd en dat komt terug op de agenda bij de evaluatie. Het is mijn enige bekommernis dat we na de jeugdsector niet ook nog in andere sectoren specifiek onze pijlen moeten richten, in positieve zin wat de heer Mahassine betreft, enkel op de allochtonen. Dan zijn we wel heel ver van huis. Dan zijn we heel ver van het slagen van integratie.

Mijnheer Mahassine, u verwijst naar diversiteit en kansengroepen, maar spitst dat toe op allochtonen. Ik dacht dat linkse en zogenaamde weldenkende kringen dat woord niet meer gebruikten. Kijk maar naar het stadsbestuur van Gent, en dat van Genk waar sinds deze legislatuur de socialisten deel van uitmaken. Ik dacht dat het een woord was dat in uw kringen niet meer werd gebruikt. *(Opmerkingen van de heer Chokri Mahassine)*

Ik dacht dat het een vies woord was. U probeert het krampachtig recht te trekken met de term ‘nieuwe Vlamingen’, maar u moet uw schriftelijke vraagstelling er maar eens op nalezen. Op anderhalve pagina slaagt u erin om dertien keer het woord allochtoon te schrijven. Men reageert selectief verontwaardigd: als het Vlaams Belang het woord allochtoon in de mond neemt om maatschappelijke wantoestanden aan te klagen, krijgen we telkens het verwijt dat we aan wij-zijdenken doen. Mijnheer Mahassine, wie zijn voor u die allochtonen? De eerste generatie? De tweede? De derde? Wie bedoelt u daar eigenlijk mee? Blijkbaar kan een Vlaming van allochtone afkomst dat woord wel gebruiken als hij vragen wil stellen die in zijn kraam passen. Blijkbaar kan het niet om wantoestanden aan te klagen.

De voorzitter: Minister Schauvliege heeft het woord.

Minister Joke Schauvliege: Mijnheer Mahassine, er zijn nauwelijks cijfers beschikbaar over het bereiken van allochtonen of nieuwe Belgen of nieuwe Vlamingen door culturele initiatieven. Welke term moet ik nu gebruiken? *(Opmerkingen)*

De Participatiesurvey van 2009 kon hier spijtig genoeg geen uitspraken over doen omdat de responsgraad van deze groep te laag was. In 2013 doet het wetenschappelijk steunpunt Cultuur daarom een extra onderzoek naar het participatiegedrag van kansengroepen en de nieuwe Vlamingen via scholen.

We kunnen onmogelijk ontkennen dat sommige culturele activiteiten weinig of geen allochtonen bereiken en dat dit bereik verhoogd kan worden. Ik ga vaak naar culturele activiteiten, jammer genoeg zie ik daar meestal een eenzijdig samengesteld publiek.

Er zijn evenwel verschillen tussen de diverse culturele subsectoren. We kunnen ervan uitgaan dat sociaal-artistieke praktijken meer nieuwe Vlamingen mobiliseren dan bijvoorbeeld de podiumkunsten. Hetzelfde geldt voor het sociaal-culturele verenigingsleven dat gegroeid is uit het allochtone middenveld tegenover het klassieke sociaal-culturele verenigingsleven.

Maar zoals gesteld, harde cijfers daarover hebben we niet. Wel staat vast dat het in zowat alle sectoren beter kan en moet. Het is zeker en vast geen succes.

In de meeste regelgeving en decreten zijn maatschappelijke en culturele diversiteit uitdrukkelijke beoordelingscriteria. We stellen evenwel vast dat het moeilijk is dit te concretiseren of om mooie resultaten neer te leggen. Er gebeuren nochtans heel wat inspanningen. Er zijn organisaties die van interculturaliteit en diversiteit een speerpunt maken. Langzaamaan verandert er wat op het vlak van visie en mentaliteit: diversiteit wordt minder gezien als een louter toegangsprobleem. Organisaties stellen zichzelf meer in vraag. Dat ondersteun ik door middel van de ‘engagementverklaring etnisch-culturele diversiteit’. Op vraag van de sector heb ik de quota uit het actieplan ‘interculturaliseren’ weggelaten ten voordele van een instrument dat meer toelaat op niveau en scope van de organisaties zelf te werken. Het is een oproep aan alle organisaties om hun engagementen kenbaar te maken en om aan heel concrete acties te gaan werken. Dat moet leiden tot een inventaris van voorbeelden en goede praktijken die over de hele sector beschikbaar zijn. In mijn conceptnota over het vernieuwde kunstenbeleid geef ik trouwens aan dat participatie en diversiteit belangrijk zijn, en ik geef daar ook heel wat gewicht aan. Organisaties zullen moeten aantonen hoe zij deze criteria doorheen hun gehele werking vormgeven.

Collega's, in het Kunstendecreet moeten zowel bij de structurele ondersteuning als nu bij de beleidsmatige ondersteuning, alle aanvragers onder het luik interculturaliteit, diversiteit, aangeven hoe zij daarrond werken. Het is triest om te zien, maar bijna geen enkele organisatie vult dit aan of geeft zinnige informatie. Dat is heel frappant, we kunnen het niet laten meetellen als doorslaggevend, want dan zou we geen enkele organisatie of project moeten ondersteunen, en ik veronderstel dat dat ook niet de bedoeling is. Ik stel het alleen maar vast en het staat ook niet uitdrukkelijk in het decreet, ik heb het opgenomen in een van mijn krijtlijnen, het is ook niet decretaal verankerd, ik heb het meegegeven, maar het staat wel in de formulieren dat men rond dit punt moet werken.

Het dwingend karakter van het Actieplan Interculturaliseren hebben wij verlaten, en we zitten nu met de engagementsverklaring. Dat was trouwens een voorstel uit de sector zelf. U weet dat wij in het Cultuurforum 2020 gewerkt hebben met de werkgroep Diversiteit en Participatie, en het was een van hun aanbevelingen om dat zo te doen.

Ik streef naar een meer inclusieve benadering van diversiteit. Ik verwees al naar de sociaal-culturele verenigingen uit het allochtoon middenveld die voorheen ‘federaties van migrantenorganisaties’ heetten en nu volledig ook binnen de globale, gewone reglementering voor het sociaal-cultureel werk zitten en dus geen aparte categorie meer zijn. Ik denk dat het zo veel beter is, ze worden nu beoordeeld en gesubsidieerd zoals iedereen. In de conceptnota staat dat er een absolute voorwaarde in het decreet zelf zal worden ingeschreven, en dat is vandaag de dag nog niet het geval.

In de erfgoedsector zien we een mobilisatie van allochtone erfgoedgemeenschappen die in het kader van vijftig jaar migratiegeschiedenis initiatieven opzetten. In het kader van de regeling voor erfgoedprojecten kunnen die ook een financiering aanvragen. FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, coördineert dit alles en verwijst eventueel ook door.

Diversiteit wordt ook verankerd in de beheersovereenkomsten die ik afsluit met cultuurorganisaties, het wordt daar uitdrukkelijk in opgenomen en ik ben ook overtuigd dat er een flankerend beleid moet zijn zoals dat ook is vastgelegd in het Participatiedecreet. In het aangepast decreet dat nog dit jaar zal worden voorgelegd aan het parlement zal dit ook nog worden versterkt. Dat was ook een van de conclusies van de evaluatie.

Ik werk dus in feite op twee sporen, het engagement om de organisaties zelf van onderuit zelf te laten nadenken en te laten aangeven hoe ze errond werken, maar aan de andere kant voeren we wel in de decreten die we aanpassen sterker die criteria in zodat men er als organisatie absoluut moet rond werken. Ook in de beheersovereenkomst zetten we dat er heel uitdrukkelijk in.

De voorzitter: De heer Mahassine heeft het woord.

De heer Chokri Mahassine: Minister, bedankt voor het uitgebreid antwoord. De thematiek is niet gemakkelijk, en is heel gemakkelijk te misbruiken. De voorzitter gebruikte de term ‘cafépraat’ en dat sluipt hier ook wel eens in het parlement binnen.

Het is geen gemakkelijke thematiek, en dat blijkt ook uit de antwoorden van elke minister aan wie ik dit soort van vragen stel. Het is toch belangrijk om elke keer een goede stap vooruit te kunnen zetten. Ik ben blij met het antwoord dat u geeft, waaruit blijkt dat u en ik rond dit punt toch wel dezelfde analyse maken – zoals trouwens heel veel andere collega’s hier ook.

Het is wel belangrijk om zicht te krijgen in de interesses en de leefwereld van de allochtonen, of ik kan ook een andere term gebruiken. Gelukkig zitten we nog in een samenleving waar we nog mogen kiezen welke term we gebruiken. *(Opmerkingen van de heer Johan Deckmyn)*

Collega, welke term ik ook gebruik, ik heb u daar nooit over aangevallen in die vijf jaar dat ik hier ben. Zelfs als u de meest onnozele praat verkoopt, heb ik dat nog nooit gedaan. Maar als ik hier een term durf te gebruiken, reageert u. *(Opmerkingen van de heer Johan Deckmyn)*

U zegt dat men in Genk of in Gent die term niet mag gebruiken. Nu, ik doe dat wel.

De heer Johan Deckmyn: Van mij mag u die gebruiken.

De heer Chokri Mahassine: U moet mij niet zeggen in welk milieu ik moet vertoeven en in welk milieu niet. Ik denk dat het algemeen geweten is dat ik in veel meer milieus vertoef dan jullie allemaal samen. Maar goed, tot daaraan toe.

Er zijn ongetwijfeld heel wat organisatoren die hierop willen inspelen. Ik weet dat dit al wordt aangemoedigd, maar de resultaten kunnen nog worden verbeterd, en dat is eigenlijk de bedoeling. De bedoeling zou moeten zijn om integratie op alle vlakken te bevorderen en het samenleven op cultuurvlak zo divers mogelijk te houden.

Minister, het was zeker niet mijn bedoeling om een organisatie iets te verwijten, wel integendeel. Ik wou een vraag stellen om informatie te krijgen. We moeten daar inderdaad nog meer cijfermateriaal over kunnen krijgen. Ik wou weten of u de analyse deelt dat nog te weinig dergelijke doelgroepen worden bereikt. U hebt daar duidelijk op geantwoord. Ik wil zoeken naar oplossingen voor integratie.

Er zijn heel wat goede initiatieven over interculturaliseren. De website interculturaliseren.be is heel goed en bevat ontzettend veel informatie. De vraag is of ze regelmatig wordt geüpdatet of niet, maar ik veronderstel van wel. Ik vind de aanpak goed, en dit moet wellicht nog groeien.

Mijn vraag is vooral een evaluatie van het project ‘interculturaliseren’. Er zijn heel wat initiatieven genomen in wijken, gemeenten en regio’s naar aanleiding van de engagementsverklaring die u hebt gelanceerd. Die mensen hebben kennis en expertise opgebouwd over hoe we met elkaar kunnen omgaan en hoe we meer te weten kunnen komen over de doelgroepen die moeilijk te bereiken zijn. Welke vruchten heeft dit alles afgeworpen? Hoe kunnen we op de ingeslagen weg verder gaan? Hoe kunnen we die kennis verspreiden onder nog meer organisaties? Het gaat over veel meer dan twintig projecten.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

■